

РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, професора
професора кафедри економіки та економічної безпеки
Лазаренко Дмитра Олександровича
Державного податкового університету
на дисертацію **КОГУТА Сергія Сергійовича**
на тему: **«Енергетична безпека в контексті інклюзивного
розвитку економіки України»**,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»
(05 – Соціальні та поведінкові науки)

Актуальність теми дисертаційної роботи

Актуальність обраної теми обумовлені стрімким розвитком великих можливостей соціально-економічних напрямів держави та аналізом ризиків та впливу на загальну економіко-фінансову динаміку та інвестиційно-інноваційний розвиток. Енергетика – стратегічно важлива галузь економіки, від безпечного і стабільного функціонування якої залежить щоденне безперебійне функціонування усіх сфер економіки України. Енергетична безпека країни – це впевненість у наявності, доступності та можливості стабільно отримувати паливо та енергію належної якості як щодня за звичайних умов, так і у випадку за надзвичайних обставин. Іншими словами, енергетична безпека є базисом захищеності держави, її громадян та економіки від дефіциту енергії.

Реформи у секторі енергетики, які сьогодні здійснює Україна, мають на меті дати енергетичному комплексу поштовх до розвитку та інтеграції з європейськими комплексами, привести його у відповідність до норм та стандартів ЄС, сформувати повноцінно функціонуючі конкурентні ринки природного газу й електроенергії з прозорим ціноутворенням та належним захистом споживачів.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, зазначає, що обидві сторони віддані посиленню енергетичної безпеки, сприянню розвитку належної інфраструктури та посиленню ринкової інтеграції та регуляторної адаптації до ключових елементів асquis ЄС, сприянню енергетичній ефективності та використанню поновлюваних джерел енергії. Зважаючи на те, що Угодою передбачено законодавче відокремлення конкурентних видів діяльності (таких як видобуток енергоносіїв, виробництво електроенергії або торгівля ними) від монопольних (транспортування та розподілення електроенергії та газу мережами), Україна здійснила відповідне відокремлення на ринках газу та електроенергії (анбандлінг). Реформування у енергетиці, спрямоване на демонополізацію енергетичних ринків, збільшення

конкуренції, забезпечення прозорого постачання енергоресурсів та зміцнення енергетичної безпеки України.

На сучасному етапі економічного розвитку актуальність дослідження з цього приводу засвідчена численними працями зарубіжних та українських науковців, проте, незважаючи на значну увагу дослідників до проблематики економічної безпеки, не достатньо дослідженими залишаються питання, щодо: теоретичних засад формування енергетичної безпеки в енергетичній сфері України; енергозабезпечення України в умовах інтеграції з європейським союзом; створення умов для ефективного енергозабезпечення в економіці України.

Зростання попиту на дослідження економічної безпеки підтверджує його готовність до подальшого обговорення та перетворень, тому викладені обставини та обґрунтування дисертаційної роботи слід вважати актуальними та перспективними. З огляду на розкриття сутності концепції, методів та інструментів трансформаційних змін економічної безпеки та наявність науково-практичних рекомендацій щодо ефективності використання в складному сьогоденні дисертаційна робота аспіранта Когута С.С. має глибокий аналіз даної тематики «Енергетична безпека в контексті інклюзивного розвитку економіки України».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Окремі положення та результати дисертації Когута С.С. використано в межах виконання науково-дослідної роботи кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування Державного податкового університету на тему «Підприємництво в епоху глобальних трансформацій: виклики та перспективи розвитку» (державний реєстраційний номер 119U000718), у межах якої автором розкрито і доведено потенціал економічної безпеки, є виваженими, ґрунтовними і можуть слугувати підґрунтям для наукових дискусій.

Автор роботи прийняв участь у виконанні науково-дослідної теми «Проблеми стратегічного розвитку національної економіки» (номер державної реєстрації 0118U000788), яка виконується Громадською організацією «Фінансово-економічна наукова рада», зокрема, як відповідальним виконавцем підрозділу 7.2 «Розвиток національної економіки: безпековий енергетичний аспект» (договір про виконання науково-дослідних робіт № 01/733-224 від 17 січня 2024 року, в межах якої автором обґрунтовано концептуальні засади енергетичної безпеки в контексті інклюзивного розвитку економіки.

Наукова новизна одержаних результатів.

Дисертаційна робота Когута С.С. висвітлює обґрунтовані наукові результати, які розкривають особистий внесок.

Удосконалено науково-практичні підходи щодо формування механізму ефективної взаємодії енергопідприємств у галузі, що потенційно спроможний підвищити результативність та ефективність на основі діючих європейських стандартів функціонування енергоринку, актуалізуючи цілі інклюзивного розвитку економіки України; та PEST- динаміки розвитку енергетичного ринку з метою визначення рівня конкурентоспроможності, який заснований на

чинниках впливу для подальшого формування стратегічного потенціалу енергетичної інфраструктури.

Розкрито теоретичне обґрунтування функціональних інструментів стимулювання та розвитку відновлювальної енергетики, а також визначено роль і місце даного напрямку у забезпеченні енергетичної безпеки країни.

В роботі конкретизовано особливості функціонування світової енергетики та енергетики на європейському ринку, що сприяло виокремленню напрямів кращої практики для адаптації досвіду в Україні, водночас, сприятиме в довгостроковій перспективі розвитку індустрії інвестиційного сервісу на українському енергетичному ринку. Автором представлено комплекс елементів «зеленої» таксономічної системи України, яка сприятиме посиленню прозорості, зміцненню безпеки, визначеності в інвестуванні та дозволить зменшити ризики «грінвошингу».

Когут С.С. систематизував пріоритетні напрями та позиції енергоцілей розвитку економіки України в умовах євроінтеграції, що відрізняються від існуючих вектором інклюзивного зростання соціально-економічних систем з урахуванням енергетичних потреб та енергозабезпечення суспільства. Виконання енергоцілей сприятиме посиленню позицій країни у міжнародних рейтингах інклюзивного розвитку. Дисертаційна робота спрямована розкриття основних аспектів забезпечення екологічної складової енергетичної безпеки з урахуванням європейських регламентів та науково-практичне значення енергетичної безпеки в контексті інклюзивного розвитку економіки України.

Повнота викладу результатів дослідження в наукових публікаціях. Наукові публікації аспіранта в повному обсязі висвітлено в основних положеннях поданої до захисту дисертаційної роботи. За результатами дослідження опубліковано 11 наукових праць обсягом 5,2 д. а. (4,6 д. а. належить особисто автору), з них відповідають до пп. 8–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12 січня 2022 р. № 44., а саме:

5 статей опублікованих у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 з яких – у співавторстві, 6 тез доповідей, 1 з яких – у співавторстві, опубліковані у збірках за результатами роботи міжнародних науково-практичних конференцій та одному міжнародному конгресі. Публікації належним чином відображають усі аспекти розглянутої проблеми та відповідають вимогам щодо оприлюднення результатів дисертаційної роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій кваліфікаційної наукової праці.

Ступінь обґрунтованості забезпечується логікою подання матеріалу дисертаційної роботи, системністю підходу та послідовністю розв'язання поставлених завдань, репрезентативністю джерельної бази та широкою апробацією результатів, висновками та рекомендаціями, загальних висновках дисертації та в додатках, логічна побудова й аналіз причинно-наслідкових зв'язків. Всі підрозділи дисертації органічно пов'язані між собою, а кожен

наступний підрозділ логічно продовжує проведене в попередньому дослідженні, поглиблює наукову розвідку, послідовно розв'язуючи визначені здобувачем завдання. Окремі результати дослідження віднайшли використання у практичній діяльності.

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність установленим вимогам щодо оформлення.

Дисертаційна робота відповідає всім вимогам загальних норм оформлення МОН України і складається із частин, які висвітлюють основні тенденції дослідження в анотації, списку наукових праць, основній науковій частині дисертації, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 261 сторінок тексту комп'ютерного набору. Робота містить 15 таблиць, 46 рисунків. Список використаних джерел нараховує 205 найменувань.

У **вступі** обгрунтовано актуальність теми, визначено мету і основні завдання кваліфікаційної наукової праці, визначено наукову новизну роботи і практичне значення отриманих результатів, описані методи, які були використані у дослідженні і особистий внесок здобувача.

В **першому розділі** «Теоретичні засади формування енергетичної безпеки в енергетичній сфері України», розкриваються теми, які пов'язані з теоретичними основами світової економічної безпеки, сутність і значення енергетичної безпеки в контексті інклюзивного розвитку економіки України, євроінтеграційні процеси та енергетичний баланс України (розділ 1, підрозділи 1-3). У першому розділі дисертації охарактеризовано вплив євроінтеграційних процесів на реформування енергетичного сектору України. Проаналізовано поточний стан енергетичного балансу й окремих галузей енергетики. За результатами розгляду теоретико-методичних основ забезпечення енергетичної безпеки країни, яка характеризує спроможність бути технічно надійною країною, з економічно ефективним та екологічно прийнятним способом задовольняти потреби суспільства в енергоресурсах автором запропоновано напрями підвищення рівня енергетичної безпеки засобом щодо модернізації енергетичної інфраструктури, розвитку відновлюваних джерел енергії, інтеграції в європейський енергетичний простір.

Другий розділ дисертаційної роботи деталізує аналіз основних напрямів наукового дослідження «Енергозабезпечення України в умовах інтеграції з Європейським Союзом» висвітлюючи теми позиціонування енергоцілей економіки України в умовах євроінтеграції, екологічну складову енергетичної безпеки з урахуванням європейських регламентів, формування енергетичного балансу із використанням відновлювальних джерел енергії. (розділ 2, підрозділи 1-3). У другому розділі проаналізовані основні тенденції роботи виробників сонячної та вітрової енергії. У роботі зазначено, що після оцінки фінансових можливостей ринку електроенергії державні компанії, такі як ДП «Гарантований покупець» і НЕК «Укренерго», отримали підвищені виплати за «зелену» енергію. Визначено, що однією з причин низьких платежів за електроенергію виробникам ВДЕ є система розрахунку дисбалансу потужності, яка покладає на них значні витрати. Уряд України виявив підтримку заходів ЄС

щодо зелених інвестицій, що включає перехід до використання відновлюваних джерел енергії.

В третьому розділі «Створення умов для ефективного енергозабезпечення в економіці України» автор визначає роль енергетичного ринку в загальній економічній системі країни та перспективи подальшого розвитку важливої сфери економіки, а саме: енергетичний ринок як складова економіки України, управління енергетичними ризиками, розвиток системи взаємовідносин енергопідприємств з енергоринком, розвиток енергозабезпечення й енергоефективності економіки в умовах євроінтеграції. (Розділ 3. підрозділи 1-3). Основними тенденціями, що характерні українському енергетичному ринку на сучасному етапі, є децентралізація та розукрупнення, що пов'язано, з нагальною потребою розосередження енергетичних об'єктів через постійні обстріли енергетичної інфраструктури та формування конкурентного енергетичного ринку можливо у випадку організації ефективної системи взаємодії різних видів енергопідприємства. Автором запропоновано комплекс елементів «зеленої» таксономічної системи України, який визначає класифікаційні ознаки та критерії в рамках економіко-енергетичної діяльності, узгоджується з траєкторією чистого нуля до 2050 року та ширшими екологічними цілями, впровадження якого сприятиме посиленню прозорості, зміцненню безпеки, визначеності в інвестуванні та дозволить зменшити ризики «грінвошингу».

Дисертація Когута С.С. завершується висновками, що за результатами виконання та практичного впровадження підкреслюють наукову новизну та застосування теоретико-методичних рекомендацій. Список використаних джерел свідчить про обробку широкого інформаційного матеріалу, як наукової літератури та і статистичних показників. Схвальної оцінки заслуговує використання Когутом С.С. широкої джерельної бази та обсяг проаналізованого фактичного матеріалу, законодавчих та нормативно-правових актів, статистичної інформації за темою дисертаційної праці. Наукова праця є завершеною роботою, яка повністю відповідає тематиці і відповідає на актуальні питання сьогодення.

Мова та стиль дисертації.

Дисертаційна робота написана державною мовою, з дотриманням наукового стилю та логічної послідовності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Когута С.С. актуальна, тому що розкриває можливості економічного зростання нашої країни в енергетичній сфері. В роботі чітко визначені стратегічні напрями спрямування розвитку української енергетики так і виконання євроінтеграційних енергетичних норм для подальшої співпраці.

1. Реалії часу пов'язані з військовими діями і головною ціллю держави є збереження та підтримка української нації, як в соціальному, так і в економічному напрямку. Подолання бідності та підняття рівня життя людей прописані в стратегії сталого розвитку. Цікавим аспектом в дисертаційній роботі було б дослідження цінової політики держави для споживачів (рівень та

щодо зелених інвестицій, що включає перехід до використання відновлюваних джерел енергії.

В третьому розділі «Створення умов для ефективного енергозабезпечення в економіці України» автор визначає роль енергетичного ринку в загальній економічній системі країни та перспективи подальшого розвитку важливої сфери економіки, а саме: енергетичний ринок як складова економіки України, управління енергетичними ризиками, розвиток системи взаємовідносин енергопідприємств з енергоринком, розвиток енергозабезпечення й енергоефективності економіки в умовах євроінтеграції. (Розділ 3. підрозділи 1-3). Основними тенденціями, що характерні українському енергетичному ринку на сучасному етапі, є децентралізація та розукрупнення, що пов'язано, з нагальною потребою розосередження енергетичних об'єктів через постійні обстріли енергетичної інфраструктури та формування конкурентного енергетичного ринку можливо у випадку організації ефективної системи взаємодії різних видів енергопідприємства. Автором запропоновано комплекс елементів «зеленої» таксономічної системи України, який визначає класифікаційні ознаки та критерії в рамках економіко-енергетичної діяльності, узгоджується з траєкторією чистого нуля до 2050 року та ширшими екологічними цілями, впровадження якого сприятиме посиленню прозорості, зміцненню безпеки, визначеності в інвестуванні та дозволить зменшити ризики «грінвошингу».

Дисертація Когута С.С. завершується висновками, що за результатами виконання та практичного впровадження підкреслюють наукову новизну та застосування теоретико-методичних рекомендацій. Список використаних джерел свідчить про обробку широкого інформаційного матеріалу, як наукової літератури та і статистичних показників. Схвальної оцінки заслуговує використання Когутом С.С. широкої джерельної бази та обсяг проаналізованого фактичного матеріалу, законодавчих та нормативно-правових актів, статистичної інформації за темою дисертаційної праці. Наукова праця є завершеною роботою, яка повністю відповідає тематиці і відповідає на актуальні питання сьогодення.

Мова та стиль дисертації.

Дисертаційна робота написана державною мовою, з дотриманням наукового стилю та логічної послідовності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Когута С.С. актуальна, тому що розкриває можливості економічного зростання нашої країни в енергетичній сфері. В роботі чітко визначені стратегічні напрями спрямування розвитку української енергетики так і виконання євроінтеграційних енергетичних норм для подальшої співпраці.

1. Реалії часу пов'язані з військовими діями і головною ціллю держави є збереження та підтримка української нації, як в соціальному, так і в економічному напрямку. Подолання бідності та підняття рівня життя людей прописані в стратегії сталого розвитку. Цікавим аспектом в дисертаційній роботі було б дослідження цінової політики держави для споживачів (рівень та

зростання тарифів, розрахунки енергетики для пересічного споживача, причини зростання ціни, нові пропозиції (день\ніч) тощо).

2. У роботі до напрямків співпраці України та ЄС доцільно було б додати сприяння енергоефективності та енергозбереження, розвиток та підтримка відновлювальної енергетики, науково-технічне співробітництво та обмін інформацією, а також співробітництво в рамках європейських та міжнародних органів стандартизації в енергетичній сфері, це більш би розкрило напрямки співпраці між країнами.

3. Доцільно згадати про перспективи, що на порядку денному розробників державних політик ЄС і України в сфері енергетики, з'явилися принципи Індустрії 5.0. Підписаний у липні 2023 р. Маніфест «ЩОДО ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО ІНДУСТРІЇ 5.0» стає початком нової індустріальної парадигми 5.0, яка заснована на інтенсивному використанні відновлюваних джерел енергії та циркулярних ЛДВ.

4. Цікаво було б почути думку автора стосовно нових офіційних даних, щодо динаміки тарифів на природний газ для побутових споживачів окремих газопостачальних компаній в Україні, грн за 1 м³ (з ПДВТОВ ГК «Нафтогаз України»).

Однак, висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та не знижують наукової й практичної значущості роботи і носять рекомендований характер.

Заключний висновок.

На підставі здійсненого аналізу слід зазначити, що дисертаційна робота Когута С.С. на тему «Енергетична безпека в контексті інклюзивного розвитку економіки України» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, а його результати спрямовані на вирішення наукового завдання щодо розробки концептуальних, методичних та прикладних інструментів розвитку енергетичної безпеки і мають важливе як теоретичне, так і практичне значення.

Констатуую, що дисертація за актуальністю, метою, змістом, обсягом отриманих результатів, науковою новизною та практичним значенням відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій» (з наступними змінами) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 507 від 03.05.2024), а її автор Когут Сергій Сергійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка.

Рецензент:

Доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки
та економічної безпеки

Державного податкового університету Дмитро ЛАЗАРЕНКО

